

ARGUMENTEN VAN JAGERS

verstrengeling van ecologische uitgangspunten en op de mens gerichte ideeën

Klaas van Dijk

In de vorige Twirre (1993, 4 (1)) stond een artikel van Louis Dijkstra 'De jagende mens, onderdeel van het ecosysteem'. Kortgeleden publiceerde de Volkskrant de uitkomst van een landelijk onderzoek naar de mening van de Nederlandse bevolking over jacht. Meer dan 90% is tegen jacht op alle diersoorten in natuurgebieden en 74% is onder alle omstandigheden tegen plezierjacht. De uitkomst van dit onderzoek maakt duidelijk dat het standpunt over jacht van de natuurbeschermingsinstanties door de overgrote meerderheid van de bevolking wordt ondersteund. Men kan zich afvragen, waarom de meerderheid tegen jacht is. Eén van de oorzaken kan zijn, dat argumenten tegen jacht (bijvoorbeeld Gallacher 1990, Cnoop Koopmans 1992) overtuigender zijn dan de argumenten vóór jacht. Dit artikel weegt de argumenten die Dijkstra aanvoert om de jacht op vogels en zoogdieren in Nederland te rechtvaardigen.

droombeelden over vroeger

In het begin van zijn artikel schetst Dijkstra een schilderachtig beeld van het leven van de prehistorische mens die in harmonie leeft met de natuur. Deze harmonie zou het gevolg zijn van een bewust gevoerd 'beleid' dat stoelde op religie en cultuur en was afgestemd op een duurzame afroaming van prooipopulaties. Bovenstaande ideeën ontspruiten aan het antropologische model (antropologie is de leer van mens en omgeving) van Jochem over de rationele jager/verzamelaarseconomie (Bloemers en van Dorp 1991). Deze auteurs geven echter al aan, dat er vele twijfels zijn over de juistheid van dit model, onder andere omdat er niets bekend is over de ideeënwereld van de prehistorische jagers.

Diamond (1992) gaat een flinke stap verder en veegt de ideeën, zoals van Dijkstra, resoluut van tafel. Zo is uit paleontologisch onderzoek naar voren gekomen, dat vanaf 50.000 jaar geleden tot aan het recente verleden de komst van de prehistorische mens in een bepaald gebied gepaard ging met een massaal uitsterven van diersoorten. Dit uitsterven is goed gedocumenteerd voor Madagascar, Nieuw Zeeland, vele Polynesiëse eilanden en het Amerikaanse continent. Voor Nieuw Zeeland en Polynesië is er geen enkele twijfel, dat de prehistorische mens verantwoordelijk was voor het in korte tijd uitroeien van grote aantallen diersoorten. Ook voor Amerika voert Diamond overtuigende argumenten aan, waaruit blijkt, dat de Indianen in relatief zeer korte tijd na hun kolonisatie van Amerika vele soorten zoogdieren hebben uitgeroeid.

vondsten van oude botten

De scheve geslachtsverhouding bij vondsten van zoogdierresten (vrouwjes zijn ondervertegenwoordigd) wordt door Dijkstra aangevoerd als een bewijs voor het bewust gevoerde beleid ten aanzien van jacht door prehistorische mensen. Dit zou erop duiden, dat dieren met een directe rol in de voortplanting werden ontzien. Er zijn echter diverse andere verklaringen mogelijk voor het overschot aan vondsten van mannelijke zoogdieren (mondelinge informatie van Lambert van Es).

De Nederlandse vondsten van Oerossen zijn

hoofdzakelijk losse vondsten die bij toeval zijn ontdekt, bijvoorbeeld door boeren in hun land. Het is zeer aannemelijk dat op deze manier vooral de grotere schedels van de mannetjes zijn verzameld. De kleinere schedels van de vrouwjes lijken namelijk voor een leek op de schedel van een koe en zullen minder snel als iets bijzonders worden aangemerkt en als gevolg daarvan minder snel worden verzameld. De Nederlandse vondsten van Edelherten zijn vooral door archeologen op bewoonde plekken opgegraven. Ook hier is het overschot aan mannelijke dieren verklaarbaar. Mannelijke Edelherten hebben een groot gewei en dit gewei had een economische waarde. Alleen daarom al zijn er mogelijk selectief meer mannetjesherten bemachtigd. Daarnaast werden er van geweien gebruiksvoorwerpen gemaakt. De kans om deze op bewoonde plekken terug te vinden, is veel groter dan de kans op resten van vrouwelijke dieren. Tenslotte zal bij de vangst van een willekeurig Edelhert ver van de woonplek van beide geslachten het vlees mee naar huis zijn genomen. Van het mannetjeshert zal echter mogelijk ook het gewei zijn meegenomen. Uit dit alles komt naar voren, dat de vondsten van dierenresten niet gebruikt kunnen worden om een bewust beleid van de prehistorische jagende mens aan te tonen, laat staan om de jacht anno 1993 te rechtvaardigen.

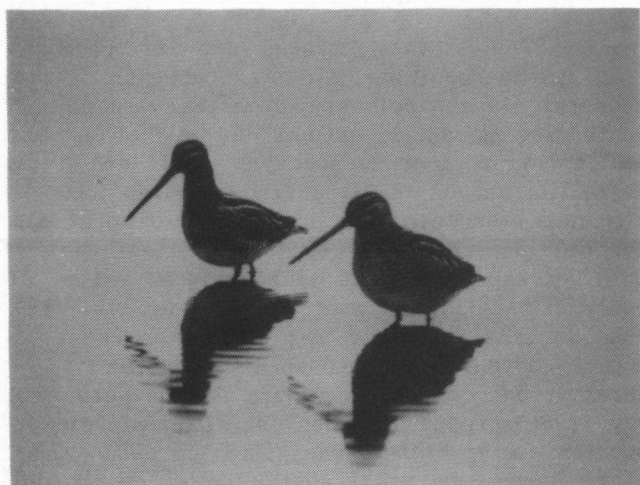
jacht en achteruitgang van de natuur

In zijn artikel stelt Dijkstra, dat een brede laag van de bevolking jacht ten onrechte aanmerkt als een belangrijke oorzaak van de achteruitgang van de natuur. Nu is 'natuur' een lastig begrip, maar de schrijver geeft een definitie: natuur is "al datgene, wat de mens om zich heen waarneemt en wat beschouwd wordt als nog niet door de mens gewijzigd". Alle in het wild voorkomende vogels en zoogdieren vallen onder zijn definitie, want ze zijn niet wezenlijk door de mens gewijzigd. Het uitsterven van soorten op aarde door toedoen van de mens betekent dan ook achteruitgang van de natuur. Day (1989) presenteert een overzicht van diersoorten die in historische tijden op aarde zijn uitgestorven. Hij maakt zonneklaar duidelijk, dat jacht in zeer veel gevallen de hoofdoorzaak is geweest van het uitsterven, bijvoorbeeld bij de Oeros in Europa (1627). De Dodo (1680), Steller's

zeekoe (1767), Reuzenalk (1844) en Trekduif (1914) zijn andere bekende voorbeelden, waarbij het uitsterven van de soort door enorme slachtpartijen van jagers goed is gedocumenteerd. Hiermee is aangetoond dat jacht wel degelijk kan leiden tot verarming van de natuur. Ook de aantalstoename van ganzen in Nederland de laatste tientallen jaren is (deels) een illustratie van natuurachteruitgang door jacht. Een excessief zware jachtdruk heeft er namelijk voor gezorgd, dat er in de jaren vijftig nog maar weinig ganzen waren overgebleven. Pas sinds de jachtbeperkende maatregelen zijn de aantallen gegroeid (Ebbinge 1992). De ideeën van vele Nederlanders over de relatie tussen jacht en achteruitgang van de natuur blijken al met al nog niet zo irrationeel te zijn. Het voorbijgaan aan een verband tussen jacht en achteruitgang van de natuur kan nooit een argument opleveren om te jagen.

jacht en emoties

In het hoofdstuk "beleid" zet Dijkstra uiteen, dat rationeel denken de basis moet vormen voor het natuurbeschermingsbeleid over jacht. Hij stelt dat emotionele en ethische argumenten geen rol mogen spelen bij de beoordeling van jacht. Dit zou echter tevens inhouden, dat jagers zich niet op plezierjacht kunnen beroepen als argument. Bij plezierjacht gaat het namelijk juist om emoties, zoals bijvoorbeeld bij de jacht op Wintertalingen. Antonisse (1978) geeft hiervan een treffend citaat: "De taling stelt de jager stevig op de proef door zijn gewiekste vlucht. Omdat deze vogel een uitstekend, zij het ook klein, wildbraad levert naast een moeilijk doelwit, verdient hij alle aandacht". Wanneer emotionele en ethische argumenten werkelijk geen rol zouden mogen spelen bij het natuurbeschermingsbeleid in relatie tot jacht, waarom ontbreekt dan in Dijkstra's artikel een uitspraak over beëindiging van de jacht op de negen onschadelijke trekvogelsoorten (Slobeend, Wintertaling, Pijlstaart, Kuifeend, Tafeleend, Toppereend, Patrijs, Houtsnip en Watersnip)?

Watersnip, één van de negen onschadelijke trekvogelsoorten foto Taeke Roosjen

ganzenjacht

In zijn artikel noemt Dijkstra een aantal argumenten om de jacht op ganzen in Nederland te rechtvaardigen. Allereerst geeft hij een ecologisch argument. Hij stelt, dat het uitschakelen van de mens als roofdier (jager) de samenhang in het aangetaste Nederlandse ecosysteem vermoedelijk nog verder zal ontwrichten. Als voorbeeld worden vervolgens de aangescherpte internationale jachtbeperkingen voor ganzenjacht gebruikt. Aan de hand van de Rotgans en de Kolgans zal ik onderzoeken of deze stelling juist is.

De Rotgans is in Nederland een ganzensoort waarvan de natuurlijke voedselgebieden (kwelders, zeegrasvelden en groenwielvelden) nog grotendeels intact zijn. Vergelijkend onderzoek op Terschelling heeft duidelijk gemaakt, dat het kwelderoppervlak van de Boschplaat bepalend is voor de aantallen Rotgansen in dit vrijwel natuurlijke ecosysteem (Ebbinge 1992). In recente wetenschappelijke literatuur wordt nergens melding gemaakt van enige ontwrichting van de samenhang in min of meer natuurlijke ecosystemen (waaronder de Boschplaat), doordat de aantallen Rotgansen de laatste decennia sterk zijn toegenomen (Ebbinge 1992, Fox e.a. 1991, Hermi e.a. 1987).

De Kolgans is een soort die vooral voedsel zoekt in ecosystemen waar de invloed van de mens veel sterker is, bijvoorbeeld in agrarische polders. Het is juist dat grote aantallen Kolgansen veel gras en graangewassen verorberen en dat hierdoor opbrengstverlies van landbouwprodukten kan optreden. Het is echter onjuist te stellen, dat door een sterke ganzenbegrazing de samenhang in het ecosysteem de polder 'de Olifant' bij Birdaard wordt ontwricht.

Mijn conclusie luidt dan ook, dat volstrekt niet duidelijk is gemaakt waarom ganzenjacht, ecologisch gezien, noodzakelijk zou zijn. Een tweede argument van Dijkstra om ganzenjacht te rechtvaardigen, is zijn uitspraak, dat de aantalsontwikkeling van ganzen in Nederland "een uit de hand gelopen situatie is" (ofwel: er zijn teveel ganzen in Nederland) en dat hierdoor het spanningsveld tussen de natuurbescherming en de landbouw is versterkt. De constatering dat er teveel ganzen zouden zijn, is echter niet gestoeld op ecologische principes, maar op maatschappelijke belangen en ethische overwegingen. Dat, terwijl volgens Dijkstra ethische argumenten geen rol zouden moeten spelen bij de beoordeling of jacht is toegestaan.

samenwerking jagers en natuurbeschermers

In het hoofdstuk "beleid" stelt Dijkstra, dat evenals natuurbeschermers ook jagers gebaat zijn bij de "instandhouding van een gevarieerd landschap met bijbehorende wildstand" en dat jagers bereid zijn hiervoor relatief veel geld uit te geven, geld dat de natuurbescherming goed kan gebruiken. Het is een illusie dat jagers en natuurbeschermers veel belangen gemeen hebben. Jagers zijn

gebaat bij een goede 'wildstand', dat wil zeggen een voldoende groot aantal dieren waarop gejaagd kan worden. De aandacht is slechts gericht op een beperkt aantal soorten, die bevoordeeld moeten worden, door beschermingsmaatregelen, bijvoeding of uitzetten. Roofdieren, die als concurrenten worden beschouwd, worden bestreden (bijvoorbeeld roofvogels en vossen). Natuurbeschermers bekijken de natuur als een groot geheel, waarin elke soort een eigen functie heeft en waarin ecologische processen de boventoon voeren. Populatiegroottes van soorten worden primair bepaald door wisselwerkingen tussen soorten onderling en tussen soorten en hun omgeving. Kortom jagers en natuurbeschermers hebben het over een heel ander soort natuur. Bundeling van overeenkomstige belangen is daarom geen reële optie en slechts een wensdroom van jagers, om hun hobby te kunnen blijven uitvoeren. Tenslotte, de opmerking van Dijkstra dat jagers bereid zijn veel geld uit te geven dat de natuurbescherming goed kan gebruiken, lijkt een lokmiddel. Als argument is het de discussie onwaardig.

wildbenutting en netto-productie

In het hoofdstuk "ecologische aspecten" wekt Dijkstra de stellige indruk, dat de jager het volste recht heeft om in Nederland de 'netto-productie' van wilde diersoorten te oogsten (netto-productie is geen ecologisch begrip; het komt overeen met het aantal dieren, dat je zou kunnen oogsten zonder dat de populatie achteruit zou gaan). Dijkstra baseert zich op Geerling en de Bie (1987), maar vergeet te vermelden dat deze auteurs zich beperken tot Afrika en uitdrukkelijk stellen dat het begrip 'wildbenutting' (het gebruik van een natuurlijke hulpbron) altijd direct gekoppeld is aan een gebruiksnoodzaak.

Buiten Nederland zijn er veel mensen die als noodzakelijk middel van bestaan wilde dieren uit de natuur oogsten. Hun gebruiksnoodzaak is dan voedsel of gebruiksvorwerpen. Jagers in Nederland zijn echter voor hun levensonderhoud niet afhankelijk van de jacht. Omdat de gebruiksnoodzaak ontbreekt, kan 'wildbenutting' geen argument zijn om te jagen (zie ook Gallacher 1990).

Dijkstra ziet bij zijn rechtvaardiging voor het oogsten van de netto-productie van diersoorten een aantal zaken over het hoofd. Zo stellen Geerling en de Bie (1987) duidelijk, dat vaak niet eens bekend is, hoe de aantalsontwikkeling van een bepaalde soort verloopt. Hierdoor is ook het punt waarop de netto-productie maximaal is, niet bekend. Geerling en de Bie maken duidelijk dat in de meeste gevallen op basis van "praktijkervaring elders", "trial and error" of een "vuistregel" het jaarlijks afschot wordt vastgesteld. Het begrip 'netto-productie' is in feite een typisch vanuit de mens beredeneerd begrip, waarbij het jaarlijks afschot uitsluitend op een subjectieve manier kan worden vastgesteld. Het begrip heeft weinig raakvlakken met natuurlijke

Haas

foto Benny Klazenga

regulatiemechanismen, omdat de natuur geen overschotten kent. In de natuur is ieder dier en iedere plant nodig, als voedsel voor andere organismen, als vervoermiddel voor erfelijke variatie en als bestanddeel van het totale ecosysteem.

teveel kadavers in de natuur

Aan het eind van zijn artikel stelt Dijkstra dat er "bij het wegvallen van jacht zich in de natuur een onevenredig aantal (soms grote) kadavers kunnen bevinden". Vanuit de natuur gezien kan er echter nooit een onevenredig aantal kadavers zijn, maar vanuit menselijk oogpunt wel.

In ieder ecosysteem wordt het aantal exemplaren van een soort bepaald door een voortdurende wisselwerking met het milieu (abiotische factoren) en alle andere soorten (biotische factoren) (Begon e.a. 1990). Hierbij spelen onder andere grote predatoren (roofdieren), parasieten (bacteriën, virussen en wormen) en reducenten (afvaleters als Zwarte kraai, schimmels en bacteriën) een rol. Het voorkomen van grote kadavers in de natuur is een normaal verschijnsel. Dit kan zelfs in sommige gevallen grote vormen aannemen. Een voorbeeld is de massale sterfte van Zalmen na het paaien.

Jacht op bijvoorbeeld Reeën om te voorkomen, dat de aantallen worden gereguleerd door parasieten, is vanuit ecologisch oogpunt dan ook een onzinnige bezigheid. Uit jarenlang veldonderzoek in de Âlde Feanen is duidelijk geworden, dat Reeën zich ook zonder jacht prima redden (Hosper 1992). Jaarlijks sterft een wisselend aantal dieren aan parasitaire infecties, maar It Fryske Gea vindt dit inherent aan een natuurlijk, zelfregulerend ecosysteem. Jacht op Reeën om sterfte door parasieten te voorkomen, past niet binnen het beleid van It Fryske Gea om de aantalsregulatie aan natuurlijke processen over te laten.

conclusies

Deze analyse van Dijkstra's artikel heeft voldoende duidelijk gemaakt dat de argumenten die hij aanvoert om jacht op vogels en zoogdieren in Nederland te rechtvaardigen, geen stand houden tegen het licht van ecologische uitgangspunten. Dijkstra stelt, dat de beoordeling van jacht gebaseerd dient te zijn op de werking van het ecosysteem en dat rationaliteit de basis moet zijn van het natuurbeschermingsbeleid. Toch blijken in zijn betoog ecologische uitgangspunten te worden verstrengeld met mensgerichte ideeën. Eigen meningen worden als feit gepresenteerd en het pad der rationaliteit wordt verlaten, wanneer de eigen ethiek zich

doet gelden.

Er is geen enkele reden om te twijfelen aan de uitgangspunten die door Cnoop Koopmans in een eerdere Twirre zijn verwoord. Lezers die meer willen weten over argumenten tegen jacht, raad ik aan om Gallacher (1990) te lezen. Het boek is een bundeling van een serie artikelen die van 1987-1990 in het kwartaaltijdschrift Argus zijn gepubliceerd.

Wim Drent, Lambert van Es, Marten Geertsema, Timo Mank, Kees van Scharenburg en Peter Venema worden bedankt voor hun opbouwende opmerkingen en ideeën bij een eerdere versie van dit artikel.

literatuur

- Antonisse J. 1978. De jacht in Nederland, Becht, Amsterdam.
- Begon M., J.L. Harper en C.R. Townend, 1990. Ecology: individuals, populations and communities, Blackwell, Boston.
- Bloemers J.H.F. en T. van Dorp (red) 1991. Pre- en protohistorie van de Lage Landen. Open Universiteit/Unieboek, Houten.
- Cnoop Koopmans C. 1992. De beginselen voor het faunabeleid. Twirre 3(4):6-9.
- Day D. 1989. Vanished species. Gallery Books, New York.
- Diamond J. 1992. The Rise and Fall of the Third Chimpanzee. Vintage, Londen.
- Dijkstra L. 1993. De 'jagende mens', onderdeel van het ecosysteem. Twirre 4(1):10-12.
- Ebbinge B.S. 1992. Population Limitation in Arctic-breeding Geese. Proefschrift, Groningen.
- Fox T., J. Madsen en J. van Rhijn (red) 1991. Western Palearctic Geese. Proceedings IWRB International Symposium, Kleve 1989. Ardea 72:113-371.
- Gallacher H. 1990. Waarom jagen? Twaalf argumenten tegen het licht gehouden. Icarus, Voorhout.
- Geerling C. en S. de Bie 1987. Wildbenutting: het gebruik van de dierlijke produktie; in: S. de Bie, W. Joenje en S.E. van Wieren (red), Begrazing in de Natuur. Pudoc, Wageningen.
- Hermi M., A.A. Mabelis, F. van der Meulen, P.R. Minnaard, F.W. Prins en G. van der Velde (red) 1987. Ganzennummer. De Levende Natuur 88:162-224.
- Hosper U.G. 1992. Reewildbeheer in de Alde Feanen. Bijdrage aan het Congres Verantwoord Faunabeleid. It Fryske Gea, Beetsterzwaag.
- Van Zoest J. (red) 1991. Wad nu, wat later? Basisrapport, Waddenvereniging, Harlingen.
- Klaas van Dijk, Vermeerstraat 48, 9718 SN Groningen, tel. 050-182924.